

Peter Stockwell: *The poetics of science fiction*. Harlow: Pearson Education, 2000. (Textual explorations). 250 str.

Avtor, predavatelj anglistike na univerzi v Nottinghamu, v svoji raziskavi preučuje jezikovne in pripovednoteoretske oz. poetiške strategije njemu najljubšega, po nastanku pa najmlajšega popularnega literarnega žanra, in jih analizira z zgledi iz spoštljivo zajetnega korpusa predvsem britanskih in ameriških znanstvenofantastičnih besedil. Opira se na dognanja kognitivne lingvistike, moderne stilistike in teorije možnih svetov. V splošno 'poetiko' znanstvene fantastike zajame tudi bralsko izkustvo, saj sistematično pretresa in razločuje jezikovne in kognitivne vzorce in procese, ki lahko vodijo k različnim individualnim branjem. Pri tem se opira na model razumevanja pripovedi, ki ga je izdelala Catherine Emmott, in ga prilagaja specifični žanra. V prvem delu knjige poteka analiza pretežno na 'makro' ravni, avtor preučuje kontekst, zgodovino žanra, njegovo razmerje do modernistične in postmodernistične literature in popularne, trivialne podžanre, v drugem delu pa se pretežno na 'mikro' ravni posveča predvsem t. i. kognitivni mehaniki. A dejansko obe ravni vseskozi prepleta in pri tem osrednjo pozornost namenja jezikovnim 'specialnim efektom'. V poglavju vpleta še 'spekulacije', miselna izhodišča, eksperimente in ideje za nadaljnjo diskusijo tudi na področjih, ki bi se morebiti oddaljila od lingvističnih raziskav, in bolj praktično koncipirane 'raziskave', vaje in analize »znanstvenofantastičnega« jezika ter dodaja napotke za nadaljnje branje. Bibliografija ob koncu knjige združuje znanstvenofantastične tekste, metatekste in po literarnih predlogah posnete filme v enoten seznam. Z njim avtor (posredno) vendarle opravi nekakšno razvidno kanonizacijsko in kategorizacijsko gesto, kakršni se sicer skuša odreči z izogibanjem togim, restriktivnim in preskriptivnim definicijam; načelno namreč pri 'kartiranju' žanra raje sledi kulturnim konvencijam, jezikovni specifični in osebnim idiosinkrazijam.

Adam Roberts: *Science fiction*. London - New York: Routledge, 2000. (The new critical idiom). 204 str.

Roberts ni le predavatelj anglistike na univerzi v Londonu in dober poznavalec znanstvene fantastike, ampak tudi sam pisec znanstvenofantastičnih del in v tem smislu 'zainteresiran' preučevalec tega pojava. Njegova predstavitev žanra je koncipirana skladno s serijo (u)vodnikov po sodobni literarnovedni terminologiji v zbirki *The new critical idiom*. Podobno kot ostale knjižice v zbirki skuša poleg priročnih napotkov o rabi terminov ponuditi jasen in izviren pregled problematike, jo razdelati in vpeti v polje širše kulturne reprezentacije. Tako je njegov pristop skoraj nasproten Stockwellovemu, saj je ta izhajal predvsem iz jezika; v primerjavi z njim je tudi bolj holističen, a morda manj empiričen. Več pozornosti posveča diskusiji pojmov, pretresu definicij, orisu historičnega razvoja žanra in njegovih neelitnih različic ter

'šunda'. Loteva se interpretiranja posameznih reprezentativnih besedil, hkrati pa tudi prestopa tradicionalne okvire stroke v smeri kulturnega kritištva, saj pritegne v obravnavo še neverbalne, filmske in televizijske različice znanstvene fantastike in stripe. Poglavja urejajo gradivo v sklope, ki tematizirajo simbolne in ideološke razsežnosti žanra in sledijo njegovemu historičnemu razvoju od predhodnikov s konca devetnajstega stoletja, prek šunda, tako imenovane zlate dobe in novega vala, do sodobnega kiberpanka. Poleg tega razčlenjujejo njegove intertekstualne navezave, ki npr. pri filmih pogojujejo odziv gledalcev, predvsem pa osvetljujejo žanrsko tematizacijo ključnih vprašanj našega časa: zgodovine, spola, rase in tehnologije. Knjigo sklepata kratek slovarček teoretskih pojmov in izbrana bibliografija.

Jakob Lothe: *Narrative in fiction and film: an introduction*. Oxford – New York: Oxford university press, 2000. 253 str.

Lothe, predavatelj angleške književnosti na univerzi v Oslu, v prvem delu angleške izdaje iz norveščine prevedene knjige seznanja bralce s temeljnimi naratološkimi koncepti oziroma koncepti teorije pripovedi, s strukturo pripovedne komunikacije, z avtorjem, implicitnim avtorjem in pripovedovalcem, bralcem oziroma naslovljencem, različnimi tipi pripovedovalca, pripovednimi stopnjami, distanco, perspektivo, reprezentacijo govora, pripovednim časom, prostorom in ponavljanjem, pa tudi z dogodki, osebami in karakterizacijo in navaja primere iz pripovedne proze. Toda zaradi narativne razsežnosti filma je te kategorije mogoče uporabiti tudi pri obravnavi filmov. Lothejev prenos naratološkega instrumentarija v filmsko analizo je sistematičen, teoretsko dobro podprt in podkrepjen s primeri, ves čas pa opozarja tudi na specifiko žanrskih uresničitev. To je še posebej nujno zato, ker se v drugem, obsežnejšem delu knjige ne posveča le pripovednoteoretski obravnavi petih literarnih pripovedi, biblični paraboli o sejalcu, Kafkovemu *Procesu*, Joyceovim *Mrtvim*, Conradovemu romanu *Heart of Darkness* in *K svetilniku* V. Woolf, ampak tudi filmskim adaptacijam zadnjih štirih: *Procesu* Orsona Wellea, *Mrtvim* Johna Hustona, Coppolovi *Apokalipsi* zdaj in *K svetilniku* režiserja Colina Gregga. Pri tem ne varčuje z aluzijami na številna druga literarna dela in njihove filmske priredbe, poudarja pa tudi, da skuša razumeti pripoved 'tekstno dinamično' in ne kot formalistično shematizacijo.

Manfred Schmeling – Monika Schmitz-Emans, ur.: *Multilinguale Literatur im 20. Jahrhundert*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2002. (Saarbrückner Beiträge zur vergleichenden Literatur- und Kulturwissenschaft, 18). 346 str.

Dvajseterica uglednih avtorjev povečini iz zahodnoevropskih držav ter Južne in Severne Amerike se v svojih v prispevkih v večjezičnem komparativističnem zborniku, tak je navsezadnje tudi v sozvočju z naslovno temo, posveča različnim aspektom multilingvalnosti, plurilingvalnosti, poliglosije oziroma mnogo- ali večjezičnosti v literaturi prejšnjega stoletja. Po opredelitvi urednikov, profesorjev primerjalne književnosti na univerzah v Bochumu in Saarbrücknu (Schmeling), gre v zgodovini literature nedvoumno za začetek multilingvalnosti, če tekst vsebuje cele stavke, verze ali odlomke, ki so glede na svojo jezikovno pripadnost močno kontrastni ostalim odlomkom. Eden vidnejših zgodnjih primerov že v bibličnem mitu o babilonskem stolpu »evidentiranega« pojava mnogojezičnosti in mešanja jezikov je nedokončani ep s konca petnajstega stoletja z naslovom *Macaronea*, ki ga je napisal Tifi Odasi

iz Padove. Dosežek »makaronščine«, križanja učenjaškega jezika, latinščine, »vulgarne« govornice in dialektov je bil v šestnajstem stoletju ep *Baldus*, ki ga je napisal Teofilo Folengo, mojstrstvo pa sta dosegla Rablais in za njim Molière in nato še mnogi drugi. V moderni literaturi novejšega časa je »makaronščina« postala pomemben kompozicijski princip, ki pa je lahko rabljen različno in z različnimi nameni. Konvencijo monolingvalnosti je še posebej radikalno odpravila avantgarda. Jezikovno mešanim tekstom zato seveda ustrezajo osrednje poetološke kategorije 20. stoletja, ki s pojmi 'odklon', 'deformacija' in 'potujitev' karakterizirajo razmerje do jezikovno konvencionalne tekstne artikulacije, prav tako pa jih ni mogoče misliti brez upoštevanja Bahtinovitih konceptualizacij tujega govora in dialoščnosti, kar je dobro razvidno iz zbornika. Prispevki v prvem delu knjige se ukvarjajo z estetskimi vidiki večjezične literature v modernizmu oziroma v avantgardi in neo-avantgardi, kot je dejansko zapisano, med avtorji besedil pa je ob W. Krynskem, G. Gillespieju, P. Firchowu, urednici in M. Szegedy-Maszáku tudi Jola Škulj s člankom *Multilingualism as strategy of modernist dialogism*. Drugi del zbornika je posvečen literarnim poliglotom in regionalni večjezičnosti, obravnavani avtorji in področja pa so E. Jolas, V. Nabokov, luksemburška literatura, R. M. Rilke, Nietzsche, Wedekind in Lou Andreas-Salomé. Študije v tretjem delu obravnavajo jezikovno mešane tekste kot sociokulturni in literarni fenomen v postkolonialnih prostorih, v okolju brazilske, mehiške in afriške frankofone črnske literature, kjer je jezikovno mešanje izraz estetskega upora proti kulturni hegemoniji. Prispevki v zadnjem, četrtem delu pa razširjajo pojma mešanja in polifonije jezikov onkraj meja besedne umetnosti in proučujejo literarno in umetnostno gibanje ameriških Čikanov, »večjezični« vzhodnoazijski gledališki projekt, vsakdanjo govorico marginalcev v romanu francoskega romanopisca François Bona *Prison* (1997), konkretno poezijo in dekonstrukcionizem v arhitekturi.

Jerome McGann: *The poetics of sensibility: a revolution in literary style*. Oxford: Clarendon press, cop. 1998. 217 str.

McGann je eden najbolj znanih, bleščečih in provokativnih sodobnih poznavalcev britanske romantične poezije in s svojimi nekonvencionalnimi pogledi na to področje in sploh to obdobje literarne zgodovine neredko zbuja polemične ugovore drugače mislečih preučevalcev. V svoji knjigi pa tudi sam polemizira s kritiki naivnega in sentimentalnega izročila pesništva osemnajstega stoletja, s klasicističnim, novokritičnim in konzervativnim visoko modernističnim Eliotovim odklanjanjem in napadanjem čustvenosti oziroma razčustvovanosti v poeziji. Ti predsodki so namreč »okužili« tudi akademsko literarno zgodovino, zasenčili njen pomen in marginalizirali njene avtorje. McGann pa vidi relevantnost poezije sentimenta in čustvenosti, kakršno so pisali Gray, Macpherson, predstavniki gibanja Della Crusca in cela vrsta pesnic, v (paradoksalnem) prevzemanju dediščine razsvetljenstva in uveljavljanju ter razširjenosti njenih pesniških postopkov. Zavzema se za obrambno branje tega sorazmerno zastrtega pesništva in njegovih konvencij, torej tako branje, ki izhaja iz istega duha (in afektivnosti) kot pisanje ustvarjalcev in so ga v novejšem času zastavile in spodbudile kulturne študije ter še posebej feministična kritika. Ampak v nasprotju z njimi se avtor ne ogiba estetskim in vrednostnim sodbam, pač pa moralnemu vrednotenju, ki mu tovrstne usmeritve včasih zapadajo. Pri tem noče biti kar premočrtno apologetski, saj

skuša npr. v duhovitem polilogu med tremi literarnimi zgodovinarji v zadnjem delu knjige ponazoriti zadrego (akademske) stroke in njenih (abstraktnih) koncepcij ob poeziji skoraj neznane pesnice Felicie Hemans in drugih 'sentimentalistov' in razgrniti tako argumente kot protargumente za svoje poglede. Sicer pa je njegova osrednja teza v knjigi ta, da je poezija čustvenosti in sentimenta prinesla revolucijo pesniškega stila in ustvarila nove načine pesniškega izražanja. Ti ustrezajo občutljivosti, rahločutnosti duha in v nasprotju z racionalizmom ter v duhu Lockovega pristopa k 'idejam' kot čutnim formam poudarjajo pomen čutnosti in emocij. Toda v ospredju njegove pozornosti sta v prvi vrsti pisanje in poezija in ne kultura ali ideje. V prvem delu knjige torej usmeri svoje branje reprezentativnih, bolj znanih primerov pesništva rahločutnosti (sensitivity) in čustvenosti (sentiment) v utrditev duhovnozgodovinskih in slogovnih temeljnih pojmov, ki jih rabi v nadaljevanju. V drugem in tretjem delu pa se nato ločeno posveča tema dvema vrstama pesništva, njunim manj znanim predstavnikom in zlasti predstavnicam in seveda njihovim besedilom ter značilni elegični topiki. Pri tem se zavzema za spricho njunega medsebojnega prelivanja sicer nelahko, a vendarle smiselno in v pisanju ter kulturnih stališčih razvidno razločevanje med njima. Glede na ključno diado telesa in duha naj bi pesništvo čustvenosti izhajalo iz temeljev, vzpostavljenih v pesništvu rahločutnosti; medtem ko je slednje naglaševalo duha v telesu, poudarja pesništvo čustvenosti predvsem telo oziroma telesno v duhu. Poezija osemnajstega in začetka devetnajstega stoletja je z novim tematiziranjem in strukturiranjem spola v pesništvu izzvala tudi protireakcijo v sočasnem kulturnem diskurzu, vzpostavitev tradicionalnih hierarhij mišljenja in družbenih razmerij, opozarja avtor. Vendar pa ostajajo kulturološki vidiki njenih učinkov v McGannovem efektivnem prepletu duhovnozgodovinskih vpogledov in 'tesnega' branja načrtno v ozadju raziskave.

Roger Luckhurst – Peter Marks, ur.: *Literature and the contemporary: fictions and theories of the present*. Harlow: Pearson Education, 1999. (Studies in 20th century literature). 216 str.

Zbornik prinaša dvanajst prispevkov, v katerih se avtorji raznovrstnih sodobnih teoretskih usmeritev ukvarjajo z različnimi vidiki temporalnosti, s spominom, zgodovino in reprezentacijami časa v sedanjosti, in ob njih še uvodni prispevek obeh urednikov, kjer so predstavljena temeljna izhodišča. V nasprotju z apokaliptično obarvanim tonom dela postmodernega kulturnega kritištva, ki je zapadlo verjetju, da je sodobni svet oropan časa in zgodovine, in je časovnost premestilo v spacialne, prostorske kategorije, postavlja zbornik v ospredje prav temporalni aspekt sodobnosti, sodobnost kot so-časnost, kot hkratni obstoj različnih časov oziroma množstvo časov v zdajšnjosti, hoteč tako prispevati k bolj premišljenemu ukvarjanju z gostoto časa in sploh s temporalnostjo v sodobnem svetu. V prvi del so uvrščene študije, ki so jih napisali Stephen Connor, Peter Osborne, Thomas Docherty, Wendy Wheeler, urednik Roger Luckhurst in Nicola King in obravnavajo osrednji problem bolj načelno, vendar argumentirano s primeri iz sodobne literature. Tematizirajo multipliciteto časov (ob Rushdiejevih *Satanskih verzih*), zavzemajo se za novo, na izkustvu temelječe pojmovanje temporalnosti in novo politiko časa, ki bi dopuščala nasprotno ali kompetitivne artikulacije zgodovine, preučujejo možnosti postmodernih sočasnosti (ob S. Heaneyu, H. Brodkeyu in I. McEwanu), evidentirajo žalovanje za melahnoličnim časom moderne zgodovine

(ob romanih Grahama Swifta), dokazujejo vztrajanje spominskega modela v sodobni kulturi in angloameriški literaturi in obnovljen interes za problem komunikabilnosti spomina v drugi generaciji po holokavstu. Prispevki v drugem delu, napisali so jih Bill Ashcroft, Mpalive Msiska, Caroline Rooney, Carol Watts, Andrew Gibson in Mandy Merck, še odločneje razvijajo angažirana sekularna izhodišča sodobnega kritištva. Osrednjo temo zbornika pretresajo z vidika postkolonialne teorije, feministične teorije in tako imenovanih 'queer' študij (homoseksualne in lezbične teorije): z vpeljavo rizoma problematizirajo pojem angleške literature in monolitne zahodnjaške koncepcije enega samega, postkolonialnega Drugega, ob Soyinkovi igri razkrivajo pluralnost postkolonialnega momenta, v katerem sočasno učinkujejo 'predniški', kolonialni in postkolonialni čas, s polemičnim razločevanjem ženskega vprašanja od rasnega celo razpirajo trenja med usmeritvami, problematizirajo pojmovanje zdajšnjosti v utopičnih pogledih Julije Kristeve na 'ženski čas', ob seriji sodobnih britanskih del in z navezavo na Judith Butler ter E. Levinasa spodnašajo predstavo o fiksno zamejeni spolni identiti in, končno, prek obravnave mejne, transgresivne osebe iz Straussove operete *Kavalir z rožo* še enkrat ovržejo pojmovanje sodobnosti kot čiste, položene samoprezenze. Oba urednika sta predavatelja anglistike, Roger Luckhurst poučuje na Birbeck Collegu londonske univerze, Peter Marks pa na univerzi v Sydneyu.

John McLeod: *Beginning postcolonialism*. Manchester – New York: Manchester university press, 2000. (Beginnings). 274 str.

Gre za kvaliteten, uporaben, jasno in pregledno napisan uvod v aktualno, hitro razvijajoče se področje postkolonialnih študij, tak kot ustreza zahtevam zbirke (*Beginnings*, torej *Začetki* oz. *Uvodi*), v okviru katere je izšel. Zbirka je zasnovana v pomoč študentom pri seznanjanju z novejšimi dogajanjem v anglistiki, literarni vedi in kulturnih študijah, posredovala naj bi bistvene informacije o kontekstu in zgodovini obravnavane problematike, pojasnjevala temeljne principe in nove vidike in vzpostavila podlago za nadaljnje preučevanje. Poleg tega naj bi praktično vpeljevala v sodobno in teoretsko podprto delo, vsaka knjiga iz zbirke pa naj bi se trudila še za lasten prispevek k področju, s katerim se ukvarja. Avtor, profesor anglistike na univerzi v Leedsu, se v knjigi posveča predvsem postkolonialnim bralskim strategijam in praksam in uvaja bralce k različnim potem ukvarjanja z literaturo (v angleškem jeziku), ki so jo napisali avtorji, ki imajo prednike ali so sami prišli iz koloniziranih dežel. V ponoven premislek vzame tudi znana starejša besedila, ki na prvi pogled nimajo zveze z imperialno preteklostjo. Izbor obravnavanih besedil je subjektiven v tem smislu, da mu avtor odreka vsakršno vlogo v konstituciji kanona postkolonialne literature, češ da pri izboru izhaja le iz lastnega pedagoškega dela. V zadnjem delu knjige posreduje kritično razlago mnogih novih konceptov z različnih področij preučevanja postkolonialnih literatur in tudi kritike ter problematizacije teorij postkolonializma; tega sam ne pojmuje kot striktno historično oznako. V knjigi so zajeti naslednji sklopi: pretres sorodne problematike iz časov pred vznikom postkolonialne teorije, predstavitev pogledov najpomembnejših postkolonialnih avtorjev, obravnave postkolonialnih reprezentacij nacionalnega in problematizacije nacionalističnega in rasnega, »postkolonialne« analize starejših literarnih del angleške literature in postkolonialne analize v povezavi s feminističnimi teorijami, tematizacije 'diaspore' in hibridnih identitet, kritiki in kritike postkolonialne teorije in na

koncu še avtorjevi lastni pogledi na to področje. Posamezna poglavja praviloma zaključuje bibliografija z napotki k nadaljnjemu branju, prekinjajo pa jih didaktični postanki za premislek, kjer avtor z dobro usmerjenimi vprašanji uvaja bralce v kritično premišljevanje o obravnavanih temah.

Paul du Gay – Jessica Evans – Peter Redman: *Identity: a reader*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE publications, 2000. 386 str.

Hrestomatija je nastala za potrebe družboslovnega doktorskega študija na Odprti univerzi in obsega gradivo za enega od modulov s področja kulturologije in medijev. Tudi vsi trije uredniki, pisci po ene uvajalne predstavitve v tri razdelke razvrščenih besedil ter sopodpisniki skupnega uvoda, so predavatelji na tej univerzi. Osrednja tema berila so vprašanja identitete, in sicer identitete subjekta, individuuma in osebe. Uvrščeni prispevki, odlomki in članki se teme lotevajo z različnih, celo nasprotujočih si teoretskih izhodišč in perspektiv, enotni so predvsem v kritičnosti do metafizičnih koncepcij subjekta in subjektivnosti. V prvem razdelku, ki je močno heterogen in pretežno frankofon, posvečen pa subjektu v jeziku, ideologiji in diskurzu, so avtorji izbranih besedil in odlomkov S. Hall, L. Althusser, E. Benveniste, J. Lacan, J. Rose, J. Kristeva, K. Silverman, J. Derrida, H. K. Bhabha, M. Foucault in J. Butler. V drugem razdelku, ki se ukvarja s psihoanalizo in psihosocialnimi odnosi, so besedila napisali M. Klein, D. W. Winnicott, I. Menzis Lyth, M. Rustin, F. Fanon, C. Lasch, J. Benjamin, A. Giddens in I. Craib, predstavljajo pa psihoanalitično alternativo teoretični psihoanalizi in njeni tesni navezi z lingvistiko. Teoretična psihoanaliza je resda močno odmevala v kulturnih študijah in teretskih raziskavah, vendar se je terapevtsko, v soočenju z afektivnostjo in povsem konkretnim človeškim trpljenjem pokaala precej nemočna. Za Melanie Klein in postkleinovsko britansko šolo ter teorijo objektivnih odnosov pa značilna tesna povezanost teorije s kliničnim delom in v primerjavi z Lacanom, ki je problematiziral model psihičnega zdravja kot podrejanje avtoritarni zapori in radikalno destabiliziral dozdevno trdno pozicijo subjekta v simbolnem redu, tudi relativna »konformnost«, vsaj kar zadeva utiranje poti za identifikacijo subjekta z demokratičnimi institucijami povojne države blaginje. Tretji del, kjer je rdeča nit izbora besedil spričo skope uvodne utemeljitve morda še najmanj razvidna, je namenjen problemu identitete v sociološkem in historičnem kontekstu. V ospredju so predvsem metodološke teme in izhodišča, avtorji pa so N. Elias, P. Bourdieu, T.H. Marshall, N. Rose, M. Mauss, M. Weber, M. Foucault, P. Hadot in A. Okensberg Rorty.

Dorrit Cohn: *The distinction of fiction*. Baltimore, London: Johns Hopkins university press, 1999. 197 str.

Avtorica, zaslužna profesorica germanistike in primerjalne književnosti na Harvardski univerzi, v svoji knjigi o 'odličnosti' in 'razločljivosti' fikcije v nasprotju s poststrukturalističnimi trditvami in prepričanji o tem, da so vse pripovedi fikcijske, dokazuje tezo, da meja med fikcijo in nefikcijo obstaja, da je možna in nujna, saj se fikcija celo sama žanrsko označuje kot taka. Zato je teoretsko določljiva še takrat, kadar sta področji najtesneje povezani, npr. v fikcijskih oziroma nefikcijskih biografijah in avtobiografijah in mejnih primerih le-teh. Svojo argumentacijo v knjigi, sestavljeni iz že predhodno objavljenih, a za novo objavo pregledanih in prirejenih člankov in prispevkov v zbornikih, poenotenih v osrediščenosti na vprašanje fikcijskosti, opira na naratolo-

ška in fenomenološka izhodišča, znana že iz njenih predhodnih del, iz monografije o Brochovih *Mesečnikih*, zlasti pa iz knjige *Transparent Minds* in številnih člankov; od teoretikov upošteva še zlasti Genetta, Lejeuna in K. Hamburgerjevo, seveda s samosvojimi kritičnimi pridržki. Teoretsko vzpostavljene kriterije za razločevanje fikcije od nefikcije preverja ob znamenitih Freudovih analizah (in jim spodbija pripisano literarno fikcijsko veljavo), ob Proustovem *Iskanju izgubljenega časa*, Hildesheimerjevem romanu *Marbot* in Coetzeejevem romanu *Waiting for the Barbarians*. Posebej vzpostavi tudi naratološke kriterije za razločevanje fikcijske od historiografske pripovedi in jih ponazori z Mannovo *Smrtjo v Benetkah* in epizodo iz Tolstojeve *Vojne in miru*. V sklepnem poglavju polemično obračunava še s težnjami nekaterih sodobnih preučevalcev literature po poenostavljajočih korelacijah diskurzivnih vzorcev in ideoloških interpretacij, češ da spregledujejo oblikovne kompleksnosti romana kot specifičnega žanra.

Ram Adhar Mall: *Intercultural philosophy*. Lanham: Rowman & Littlefield publishers, 2000. 152 str.

Kot profesor filozofije na bremenski univerzi in že desetletja v Nemčiji delujoči predavatelj indijskega rodu z izhodiščnim filozofskim formiranjem na univerzi v Kalkuti je Ram Adhar Mall intimno, eksistencialno in izkustveno, ne pa le intelektualno ali estetsko zavezan razvijanju koncepcij in možnosti medkulturne filozofije in svojevrstnemu, njej inherentnemu emancipatoričnemu projektu. Poglavja v knjigi – sestavljajo jo pregledani, dopolnjeni in predelani prispevki na mednarodnih sestankih in posvetih ali predelani, že prej objavljeni članki, le sklepno deseto poglavje je napisano na novo –, obravnavajo različna vprašanja, skupno pa jim je zavzemanje za medkulturno filozofsko mišljenje. Zanj je značilna odprtost in strpnost do različnih filozofskih izročil in zavračanje absolutističnih trditev o eni filozofski resnici ali kakršnem koli ozkem 'centrizmu' in evropocentrizmu še posebej. Interkulturna filozofija torej predpostavlja nediskriminatorno, etično filozofsko držo in skuša vzpostaviti njeno teoretsko podlago. Avtor je pri tem kritičen do Hegla in Gadamerjeve hermenevtike totalne identite zaradi njenega povzdigovanja zahodne tradicije. Zato uvaja koncepcijo analogne medkulturne hermenevtike kot hermenevtike prekrivajočih se oziroma sovpadajočih struktur; ta je onkraj predstav o popolni identiteti (komezurabilnosti) ali radikalni razliki (inkomezurabilnosti) filozofskih, kulturnih in religioznih tradicij in vodi k primerjalni filozofiji. Analogno hermenevtiko nato vpelje v obravnavo indijskega vedskega izreka o višji realnosti, ki jo modreci različno poimenujejo, in zahodnoevropske ideje o 'philosophii perennis' kot skupnem delu vsega človeštva: kljub različnim in nasprotujočim si doktrinom tvori v tem, kar je bistveno, enotno in trajno izročilo. Interkulturno ali medkulturno mišljenje razlikuje od multikulturalizma in transkulturalizma, do katerih je kritičen, prav tako pa medkulturno mišljenje ni odvisno le od liberalnega pluralizma postmoderne, čeprav se delno prekriva z njim. Z medkulturne perspektive obravnava princip enotnosti brez uniformnosti kot etični postulat in končni, čeprav morda nedosegljivi cilj temeljnih človeških prizadevanj. Nato obravnava še ciklično in linearno pojmovanje časa, Shamkarovo koncepcijo Brahmana in Platonovo pojmovanje Enega, fenomenološko in filozofsko ter teološko pojmovanje Boga ter medkulturno in medreligiozno koncepcijo Absoluta. Na koncu se avtor zavzame za zazrtje evropske kulture v zrcalo

drugih svetovnih kultur in tradicij, torej za samospoznanje sebe (tj. evropske kulture) kot drugega.

Randall Collins: *The sociology of philosophies: a global theory of intellectual change*. Cambridge, Massachusetts – London: The Belknap press of Harvard university press, 1998. 1098 str.

Avtor, profesor sociologije na Pennsylvanijski univerzi, si v imponantnem, čez tisoč strani obsegajočem, dostopno napisanem 'makrosociološkem' projektu, s katerim se je ubadal kakih petindvajset let, zadaja ambiciozno nalogo, izdelati sekularno, vendar nelevičarsko in nemarksistično globalno teorijo intelektualne menjave in v intelektualne mreže zajeti večtisočletno filozofsko izročilo Kitajske, Indije, Japonske, Grčije, islamskega sveta, srednjeveškega krščanstva in moderne Evrope. V svoji teoriji, ki se zdi blizu neopozitivizmu, se zavzema za družbeni konstruktivizem in sociološki realizem in zagovarja stališče, da principi, ki določajo intelektualne mreže, omogočajo kavzalno razlago idej in njihovih menjav. Z mrežno dinamiko intelektualnih skupnosti, njihovimi vertikalnimi generacijskimi verigami, horizontalnimi zaveznitvi in nasprotniki ter skupinsko interakcijo v filozofskih krogih in krožkih se skuša izogniti tradicionalnim eksternalističnim sociologizmom, determinizmom in redukcionizmom in zasnovati »notranjo« sociologijo idej. V tej družbeni strukturi intelektualnega sveta ima mreža prednost pred posameznimi misleci, kajti skozi svetovno duhovno zgodovino skuša ugledati mrežno spetost členov in energij, ki so sooblikovale njihovo pojavljanje v času. Knjiga obsega štiri dele. V prvem predstavi teorijo interakcijskih ritualnih verig, ki tvori stržen utemeljevanja družbene predvidljivosti oz. napovedljivosti mišljenja intelektualcev, in teorijo mrežne strukture, ki določa lokacijo kreativnosti, podkrepjeno s primerjavo mrež več ducatov generacij kitajskih in grških filozofov; generacija po Randallu obsega obdobje približno 33 let, kolikor povprečno traja intelektualčevo ustvarjalno delo. V drugem in tretjem delu, oba sta naslovljena Primerjalna zgodovina intelektualnih skupnosti, pa sooči teorijo z dolgotrajnimi segmenti kitajskih in grških intelektualnih mrež najprej v azijskem in nato v zahodnem kulturnem prostoru do novoveške Evrope konec tridesetih let. Ob globalni širini zastavka je skoraj razumljivo, da se zdi Randallova teorija na 'makro' ravni zanimivejša kot v posameznih segmentih; vsaj ob avtorjevem zarisu evropskih novoveških intelektualnih mrež se npr. ni mogoče znebiti vtisa o občasno nasilni in poenostavljajoči shematičnosti povezav in izpeljav. Drugemu delu sledi še povzetek analitičnega modela, tretjega pa sklene z metarefleksijo in epilogom, kjer vnovič prevpraša epistemološko veljavo družbenega konstruktivizma, ovrže ugovor, da predpostavka o družbeni konstrukciji idej spodnaša možnost objektivnega, resničnega spoznanja in sistematično utemelji sociološki realizem. Na koncu sledi še zajeten, dvesto strani obsegajoč znanstven aparat z dodatki, pojasnili shem in tabel, opombami, bibliografijo in kazali.

Alenka Koron

Maj 2002